

УДК 371.65(4777.87) “1919/1938”:069.532

*Ірина Розман, старший викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНИХ ВИСТАВОК У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)

У статті розкрито особливості шкільних виставок, які користувалися популярністю в освітян Закарпаття чехословацького періоду. Шкільні виставки відрізнялися організаційно-змістовими характеристиками але спільним було виявлення та поширення передового педагогічного досвіду. Прикметними особливостями виставок визначено поліетнічність учасників виставок та залучення освітян, учнів, батьків, церкви, влади, громадськості, тощо.

Ключові слова: виставки, педагогічний досвід, професійна майстерність вчителя.

Літ. 9.

*Ірина Розман, старший преподаватель кафедры
английской филологии и методики преподавания иностранных языков
Мукачевского государственного университета*

ОСОБЕННОСТИ ШКОЛЬНЫХ ВЫСТАВОК В ЗАКАРПАТЬЕ (1919 – 1938 гг.)

В статье раскрыты особенности школьных выставок, популярных среди работников образования в Закарпатье чехословацкого периода. Школьные выставки имели организационно-содержательные отличия, общим у них было определить и распространить передовой педагогический опыт. Особенностью выставок считается полиэтничность участвующих и привлечение работников образования, учеников, родителей, церкви, власти, общества и т.п.

Ключевые слова: выставки, педагогический опыт, профессиональное мастерство учителя.

*Irina Rozman, Senior Lecturer
English Philology and Methodic of teaching foreign languages Department
Mukachevo State University*

PECULIARITIES OF SCHOOL EXHIBITIONS IN TRANSCARPATHTIA REGION (1919 – 1938)

The article reveals peculiarities of school exhibitions, which were popular among educators of Transcarpathia region during the Czechoslovak period. School exhibitions were different in organizational and semantic characteristics, but what they had in common were identification and dissemination of advanced pedagogical experience. Notable features of exhibitions were multiculturalism of participants as well as attracting educators, pupils, parents, church, authorities, public, etc.

Keywords: exhibitions, pedagogical experience, professional mastery of a teacher.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівень професійної компетентності, особистісних характеристик вчителя в умовах суспільства знань, соціально-економічних та технологічних трансформацій суспільство вимагає освічених, творчих вчителів зацікавлених в оновленні знань і готових до педагогічної діяльності Виняткової ваги набуває проблема створення умов для постійного підвищення професійного рівня педагогічних працівників.

Розгляду цієї проблеми присвячено чимало наукових праць. Питання неперервної професійної освіти, теорії і методики професійної навчання у умовах професійної діяльності висвітлені у наукових розвідках В. Вихруща, О. Глузмана, С. Гончаренка, І. Жерносека, І. Зязюна, Н. Ничкало, І. Козубовської, З. Курлянд,

Л. Хомич та ін. Проблеми розвитку вітчизняної освіти і шкільництва в Історичну ретроспективу педагогічної освіти розкрито у роботах О. Дубасенюк, В. Кеміня, А. Вихруща, І. Курляк, Т. Завгородньої, М. Левківського, В. Чайки, М. Чепіль та ін. Регіональні особливості історії освіти у Закарпатті виокремлені у доробку М. Кухти, Л. Маляр, В. Росула, Т. Росул, Г. Розлуцької, О. Фізеші, Т. Цибар, О. Яцини та ін. Проте жоден із названих науковців не фокусував свою увагу на проблемі фахового вдосконалення вчителів закарпатських шкіл у чехословацький період.

Мета статті – розкрити особливості шкільних виставок у Закарпатті у період між 1919 та 1938 рр., з'ясувати організаційно-змістові характеристики роботи виставок.

Виклад основного матеріалу. Період із 1919

та 1938 рр характеризується перебуванням території сучасного Закарпаття у складі Чехословацької республіки під офіційною назвою Підкарпатська Русь на засадах автономії, яке міжнародно-правно оформлене на Празькій мирній конференції Сен-Жерменським договором. На початку чехословацького періоду політичні зміни спричинили нестачу вчителів, які були б готові співпрацювати з новою владою та здійснювати навчальний процес українською мовою. Змідризована інтелігенція, яка не бажала скласти присягу чехословацькому урядові, покидала країну і виїжджала в Угорщину або саботувала заходи нової влади. Уряд змушений був створити привабливі умови для педагогічної праці і ситуація кардинально змінилась – вчительські посади стали престижними. Вчительська праця високо оплачувалась. За свідченнями сучасників, закарпатські вчителі отримували вищу платню в Чехословацькій Республіці, оплата вчителя була вищою за зарплату урядових чиновників [2, 194].

Готовність до вдосконалення педагогічної майстерності у підкарпатських вчителів викликало бажання прислужитися власному народу. Провідні тогочасні педагоги наголошували на визначальному впливу вчителя на соціальний прогрес закарпатців. Зокрема відомий педагог і політичний діяч того часу А.Волошин стверджував, що якщо молода країна хоче швидко досягнути рівня культури сусідніх європейських народів, то мусить створити умови для освіти народу. “Се wymaga odъ насъ напряженя всьхъ силъ нашихъ... Еднако внутрѣшня робота школы зависить головно одъ учителя” [3, 1]. Усвідомлювали роль вчителів у прогресі підкарпатського населення й інші освітні діячі. Зокрема, педагог, громадський діяч, автор шкільних підручників А. Маркуш із Тячева порівнював учителів із армією просвіти, завданням якої є вивести власний народ із убогості й безграмотності. Педагог реально оцінював стан тогочасної освіти. Тому розвивав свої думки таким чином: “Учительство тепер не стоить той степени не має той силы”. У результаті роздумів А. Маркуш констатує, що тільки професійне вдосконалення, самоосвіта вчителів призведе їх до того рівня освіченості та культури, який дасть змогу бути корисними народу [5, 66]. Таке ж бачення проблеми висловив І. Крайнік – державний вчитель із Ракова “школа має ити загалнымъ рухомъ культуральнымъ... вчитель мусить тоту культуру знати... має учитель обовязокъ знати житя педагогичне у свого и у другихъ народовъ” [4, 83].

Роль сполучної ланки між життям суспільства та діяльністю школи у відігравали виставки. Виставки презентували досягнення учасників освітнього процесу, викликали бажання до самовдосконалення, активізували творчість, поширювали професійний досвід, надавали можливість швидше зорієнтуватись у педагогічних новинках і використати їх у власній діяльності. До проведення виставок готувались і вчителі і учні школи. Учнівські роботи могли бути представлені у вигляді каліграфічно виконаних вправ із мови або правильно оформлених розв’язки математичних задач, різні щоденники, учнівські зошити, рисунки та ручні вироби, тощо. Учителі виставляли результати одноосібних або групових педагогічних досягнень, плани, методичні розробки та засоби навчання і виховання, які виготовив учитель чи об’єднання вчителів (корпорація). Матеріали виставки диференціювались у залежності від того була виставка приурочена одному шкільному предмету чи підсумовувала досягнення навчального закладу за навчальний рік. До війни навчальний рік у школі закінчувався іспитом (“віжга”). Діти були святково одягнені, приходили до школи окремі батьки. Незмінним атрибутом кожної виставки був шкільний часопис, який носив назву “хроніка”. У хроніці відображали головні події шкільного життя.

Шкільні виставки розрізняли за масштабом. Так, першоджерела вказують на такі види виставок: місцеві, окружні, краєві та державні. Зазвичай, місцеві виставки проводились з нагоди закінчення навчального року. Школа оприлюднювала результати навчально-педагогічного процесу. До роботи у виставці запрошувались батьки на так звані “останні сходи”, тобто останні за навчальний рік батьківські збори. Ознайомлювались із роботою шкільної виставки колеги з навчальних закладів розміщених поряд. У ході нашого дослідження виявлені матеріали, що підтверджують роботу виставки трудової (чинної) школи в Ужгороді (1926 р.). Метою влаштування виставки було покати як на даному етапі розвитку шкільництва здійснюється виховання учнів у народній школі. До участі запрошували вчителів із своїми експонатами та педагогічні колективи, у розрізі виховання та виховую чого навчання молодших школярів. Для заохочення учасників визначили три призових місця і з оголошенням призового фонду. Про участь заявили 12 учасників, а саме: 6 представляли школи та 6 вчителів приймали участь одноосібно (2 – вчителі народних шкіл, 2 – горожанок, 2 – упражнительних шкіл; за територіальним принципом учасники

розприділялись так: 2 – із Чехії, 3 – із Моравії, 7 – із Підкарпатської Русі; за національної приналежністю: 8 – чеської національності, 3 українці (русини), 1 – словак. Робота виставки розділялась по двох напрямках. Перший – школи: різьба по дереву і народний орнамент у малюнках (школа с. Волове, фаховий учитель К. Наздера), ручна праця (школа с. Свалява, учитель К. Кубічек), засоби начання читання, таблиці для вивчення додавання, учнівські вироби з паперу та глини (учитель М. Домбровська), моделювання місцевості села з глини, паперурисування плану місцевості, вироби із глини, малюнки, сувеніри (учитель С. Орос), стилістичні вправи, каліграфічне письмо, класний щоденник, діаграми, геометричні рисунки, господарські прилади, іграшки, писанки тощо (А. Домбровський, директор державної народної школи с. Порошкове), та ін.

Другий напрямок передбачав оприлюднення власних методичних напрацювань – методичних посібників, підручників та засобів початкового навчання. Професор Й. Кубалек (Празька упражняюча школа) представляв збірник, видрукований за власні кошти, у якому зібрані учнівські твори, ілюстровані дітьми. Учитель Б. Кладиво із с. Бланско (Моравія) представляв ілюстративні матеріали до творчих робіт “Перше травня”, “Пластовий збір”, тощо. “Малий живий буквар”, “Великий живий буквар”, таблиці для вивчення множення на 10, 100, 200, “Класний календар природи”, фотоальбом “Прага”, фотографії та діапозитиви для вивчення тіла людини демонстрував вчитель фаховий учитель З. Главка (м. Берегово). Вчитель Я. Волдан із моравського с. Немешть демонстрував власну розробку столярського станка для уроків ручної праці.

Робота виставки викликала зацікавлення колег але при підведенні підсумків шкільний інспекторат відзначив необхідність залучати до виставок більшу кількість учасників та для підготовки наступної виставки ознайомлюватись із педагогічними новинками із професійних видань. Для реалізації цих рішень учительські бібліотеки округи поповнились методичними виданнями, серед яких: “Нова школа соціального виховання”, “Теорія і практика соціального виховання” (С. Русова.), “Метод наукової педагогіки” (М. Монтесорі). “Активно-трудова метод обучения” (П. Афанасьев), “Дети – работники будущего” (С. Шацький) та ін. Вчителям висловлено прохання подавати свої рекомендації щодо поповнення бібліотеки фаховою літературою [6].

Більшої ваги надавалось окружним виставкам.

Їх роботу приурочували педагогічному дню, у який школа організувала творчий звіт. На цій виставці експонувались найкращі роботи, відібрані у різних навчальних закладах виставках округу. В шкільних виставках брали участь педагогічні гуртки. Окрім вищенаведених учнівських та вчительських робіт із шкільних виставок тут представляли найкращі методичні зібрання вчителів шкільного округу. Завданням вчителів було почерпнути із цих репрезентованих праць корисні ідеї для покращення власної педагогічної роботи. Організацією окружних виставок займався інспекторат, а звіт про роботу друкувався у місцевих педагогічних часописах [1, 11].

Наші дослідження свідчать, що в школах чехословащини популярними заходами були шкільні тижні. Як правило, у кінці навчального року на протязі тижня організували змагання, забави, лялькові вистави, концерти, театралізовані дійства, презентації, майстер-класи, бесіди, дискусії, конференції, екскурсії та ін. [9].

До роботи у цих заходах долучались учителі та учні, батьки і запрошувались гості із інших педагогічних установ, меценати, священники, представники влади, громадськість, тощо. Прикметною ознакою тижнів школи були виставки, які розкривали здобутки учнів, доносили до громадськості творчі досягнення вчительської праці та підносили освітній рівень усіх учасників виставок.

Значимо, що особливе зацікавлення фахівців і громадськості викликав захід мистецького спрямування під назвою “Шкільна вистава в Ужгороді”, організований у червні 1924 р. під керівництвом шкільного інспектора Й. Пешини в Ужгороді. Крім представників шкільництва ужгородського округу до участі у виставі запрошувались вчителі та педагогічні колективи з усієї республіки (Чехії, Словакії, моравії, та ін.). Експонати вистави займали 8 шкільних корпусів (53 класи). До проведення вистави була проведена масштабна підготовка: розіслано 2000 примірників інформаційного повідомлення українською та чеською мовами, укладено програму вистави з проектом розташування експонатів і всіма додатковими заходами (привітаннями, виставами, концертами, змаганнями, курсами і лекціями для вчителів, тощо. Особливу увагу приділено інформаційній роботі вистави: за участю відомого художника Й. Бокшая розроблені рекламні плакати. Програма та інформаційні повідомлення видруковані в засобах масової інформації, зокрема в журналі “Учитель” (1924, Р. IV, с. 189) та ін. Шкільний відділ видав розпорядження шкільним

інспекторатам щодо підготовки експонатів та організації і керівництва шкільними представництвами краєвої вистави. Окреслено умови нагородження учасників вистави по різних номінаціях. Як свідчить оприлюднений кошторис, на проведення заходу із державного бюджету була виділена вражаюча сума – 72.569 чеських корун [8, 233].

Найбільш масштабним заходом була організована Міністерством шкільництва і народної освіти (МШНО) виставка сучасної культури у Брно (1928 р.). Знаменно, що у назві заходу освіта визначена як культурне явище, яке забезпечує взаємозв'язок між освітнім середовищем навчального закладу і культурними надбаннями людства. Робота виставки передбачала три складові: 1) освіта вчителів; 2) позашкільна культура і соціальна діяльність вчителів народної і горожанської школи у 1926 – 1927 н.р.; 3) розвиток горожанської школи [6, 8].

Педагоги із різних шкіл Чехословацької Республіки ділились досвідом роботи, представляли свої кращі професійні надбання. Згідно розпорядження МШНО № 51.178 – 1 від 5 травня 1927 р. на базі аналізу роботи за попереднє десятиліття та конкурсного відбору до участі у виставці запрошені материнські, народні та горожанські школи. Робота виставки розпочалась 16 грудня конференціями у трьох містах Словачії – Піштянах, Зволені, Кошице та в Ужгороді. Участь у виставці стимулювала до вдосконалення, плідної діяльності освітніх установ та викликала бажання довести свій високий професійний рівень. Школи кожного ступеню республіки представляли окрему експозицію. Наприклад, для експонатів народної школи збудували павільйон площею 1000 кв. м. Кожну ступінь школи розміщено по секціях: материнська школа – адаптація дитини, облаштування бібліотеки дошкільника, організація життєдіяльності дитини в дошкільному закладі, засоби виховання, передовий педагогічний досвід, творчі пошуки педагогів материнської школи, рекомендована література для вивчення практиками дошкільного виховання. В одну секцію об'єднані народні та горожанські школи, які працювали за такими напрямками: експериментальні школи, модернізація старої народної та горожанської школи, експериментальне навчання у першокласників, моральне виховання, вивчення окремих предметів, рекомендації до створення зразкової учнівської та вчительської бібліотек. Важливого значення надавалось територіальному колориту навчальних закладів із Підкарпатської Русі, Чехії, Моравії, Силезії і Словачії.

Модернізація освіти у міжвоєнний період сфокусована на створенні системи освіти для національних меншостей, які компактно проживають на території регіону. Невід'ємною складовою навчально-виховного процесу в школах було заохочення учнів до вивчення культури представників різних груп суспільства. На виставці національне розмаїття регіону враховане у виокремлені культурних особливостей навчальних закладів за мовою викладання – руські, мадярські, чеські, румунські, німецькі та ін. школи. Обов'язковою вимогою було облаштування краєзнавчого кутка із фігурами дітей у народних костюмах краю з типовими для цієї місцевості дитячими іграшками, народні вироби та книжна виставка, виставка фотографій, які відображають головні моменти шкільного життя. Зацікавлення викликає рекомендація МШНО підготувати кінофільм про навчальний заклад. Фільмування здійснювалось за висновками так званої “фільмової” комісії від шкільного відділу краєвої цивільної управи, щоб “сцени були з учнями відпрацьовані та впорядковані як годиться для фільму” [6, 5].

З метою відбору експонатів для участі у виставці Шкільний відділ Підкарпатської Русі скликав 15 лютого 1928 р. народу представників різного типу народних та горожанських шкіл, на якій обговорено головні завдання підготовки до заходу. Нарада постановила створити робочу групу, до якої обрано відповідальними за шкільний відділ Й. Пешину та Ю. Ревая, за середні шкільництво І. Панькевича та С. Кугела, за горожанські школи Е. Паржизека, за народні школи С. Федора, Н. Мальця, та Ю. Магдо. Перед робочою групою поставлено завдання гідно підготувати представництво краю на виставці у Брно. Робоча група затвердила до участі у виставці ряд експонатів: 1) унікальні предмети дитячого куточка материнської школи із с. Турья Ремета, відповідальна вчителька державної школи Р. Ярошова; 2) проект “Різдво на Підкарпатській Русі” від Рахівського шкільного округу під керівництвом шкільного інспектора Й. Криж; предмети народного побуту із Іршавського округу, які доповнять різдвяну тематику; 3) окремі збірки літературної творчості та наукових праць вчителів Підкарпатської Русі; 4) горожанські школи: проект “Експерсія до пам'ятки історії – Каплиці у Горянах”, організатор директор державної руської горожанської школи в м. Ужгород Е. Паржизек, проект “Вирощування кукурудзи на полях Підкарпатської Русі” створений вчителями горожанської школи у с. Білки, директор К. Паздера; ужгородська горожанська школа подає учнівські

роботи, серед них: гіпсовий макет каплиці, елементи фресок, орнаменти для декорування каплиці, опис історії каплиці, фотоальбом із знімків шкільного фотоапарату виготовленого учнями під керівництвом вчителя фізики, привітання учасникам виставки, тощо. Особливо цінним експонатом вважалися виставка репродукцій та картин художника Е. Бокшая. Важливим досягненням виставки стали власні винаходи місцевих вчителів. Таким чином кожен вчитель отримав можливість репрезентувати свою працю державному рівні. Звіти про роботу та участь делегатів від шкільництва Підкарпатської Русі видрукували усі періодичні видання [6, 10].

Усе вищенаведене дає нам підстави до певних висновків. У міжвоєнний період у Закарпатті популярністю користувалися шкільні виставки. Виставки організовували по рівнях школа – шкільний округ – край – країна. Зазвичай проведення виставок фінансувалося державою. Відповідно до рівня виставки змінювався масштаб та тривалість роботи. Виставки відрізнялися змістовими характеристиками: предметні, тематичні, проблемні, тощо. За підготовку кращих матеріалів виставки учасники отримували винагороду. Представлені на виставках експозиції відображали поліетнічність регіону.

Метою шкільних виставок було презентація педагогічної майстерності виявлення та поширення нових педагогічних ідей, навчально-виховних технологій, популяризація педагогічних здобутків та формування позитивного ставлення громадськості до праці вчителя. Шкільні виставки

сприяли обміну та поширенню передового педагогічного досвіду та впровадженню його у шкільну практику. Особливістю шкільних виставок було залучення до їх роботи широкого кола учасників: освітян, учнів, батьків, церкви, влади, громади, тощо.

Наша стаття не вичерпує усіх аспектів окресленої проблеми. Подальшого вивчення потребують питання організації педагогічних днів та педагогічних екскурсій з метою обміну досвідом.

1. Агій Ф. Шкільна виставка/ Ф. Агій// *Наша школа*. – 1937. – Р. III. – Ч. 8 – 9. – С. 10 – 12.
2. Бочек С. Йосиф Пешек на Підкарпатській Русі/ С. Йосиф// *Наша школа*. – 1925. – Р. IVI. – Ч. 8. – С. 193 – 202.
3. Волошин А. Педагогічна академія/ А. Волошин// *Наша школа*. – 1921. – Р. VI. – Ч. 6. – С. 1 – 3.
4. Крайнік І. Нові дороги в педагогіці/ І. Крайнік // *Учитель*. – 1921. – Р. IVI. – Ч. 8. – С. 83 – 88.
5. Маркуш А. Самі із себе/ А. Маркуш// *Учитель*. – 1921. – Р. II. – Ч. 5. – С. 65 – 67.
6. Пешина Й. Виставка сучасної культури в Брно/ Й. Пешина// *Учитель*. – 1928. – Р. IX. – Ч. 1. – С. 1 – 10.
7. Пешина Й. Виставка чинної школи в Ужгороді/ Й. Пешина // *Учитель*. – 1926. – Р. VII. – Ч. 6. – С. 67 – 69.
8. Пешина Й. Шкільна вистава/ Й. Пешина// *Учитель*. – 1925. – Р. VI. – Ч. 8. – С. 233 – 235.
9. Шкільний тиждень в чеськом броді// *Учитель*. – 1924. – Р. V. – Ч. 7 – 8. – С. 138.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2015

Джерела мудрості

“Не вміти добре висловлювати свої думки – недолік; але не мати самостійних думок – ще більший недолік”.

*Костянтин Ушинський
педагог*

“Історія мого життя складає частину історії моєї Батьківщини”.

*Тарас Шевченко
Пророк України*

